

Sygn. akt I ACa 1316/08

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 stycznia 2009 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku - Wydział I Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Włodzimierz Gawrylczyk (spr.)

Sędziowie: SA Teresa Sobolewska

SA Roman Kowalkowski

Protokolant: stażysta Agnieszka Andrusiewicz

po rozpoznaniu w dniu 27 stycznia 2009 r. w Gdańsku

na rozprawie sprawy z powództwa C.

przeciwko Skarbowi Państwa - Sądowi Rejonowemu w (...)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Bydgoszczy

z dnia 14 października 2008 r. sygn. akt I C 599/07

I. oddala apelację w części dotyczącej żądania odszkodowania w wysokości 25.200 (dwadzieścia pięć tysięcy dwieście) złotych i zadośćuczynienia za krzywdę w kwocie 25.000 (dwadzieścia pięć tysięcy) złotych;

II. uchyła zaskarżony wyrok w pozostałej części i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Bydgoszczy do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Na oryginale właściwe podpisy

I ACa 1316/08

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Bydgoszczy wyrokiem z 14 października 2008 r. oddalił powództwo C. przeciwko Skarbowi Państwa - Sądowi Rejonowemu w (...)

o zapłatę odszkodowania i zadośćuczynienia w łącznej kwocie 100.200 zł,

W motywach wyroku Sąd podał, że powód domagał się zasądzenia kwoty 25.200 zł tytułem odszkodowania i kwoty 75.000 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę. Jako podstawę faktyczną powództwa podał, że od wielu lat przebywa w Areszcie Śledczym w (...), postępowanie karne rozpoznawcze w jego sprawie toczy się przewlekłe, co zostało stwierdzone w odrębnym postępowaniu o przewlekłość, przebywanie go przez długi czas w areszcie pozbawia go prawa do resocjalizacji, szansy nauki, zdobycia zawodu oraz podjęcia leczenia terapeutycznego, które mógłby realizować, gdyby przebywał w zakładzie karnym, odbywając kary pozbawienia wolności orzeczone w innych postępowaniach, bo w Areszcie Śledczym nie ma takich możliwości. Twierdził również, że trzymanie go w niepewności co do sposobu

rozstrzygnięcia jego sprawy karnej przez tak długi czas jest niehumanitarne, a warunki odbywania kary są niegodne człowieka, zwłaszcza że zmuszony jest egzystować na powierzchni 1,56 m . Konsekwencją tego jest udręka psychiczna, upokorzenia

1 upodlenie. Okoliczności te powód uznał jako naruszenie zakazu dyskryminacji. Dlatego domagał się zasądzenia odszkodowania w wysokości 25.200 zł tytułem odszkodowania za straty spowodowane pozbawieniem go możliwości odpłatnego zatrudnienia w czasie pozbawienia wolności, zasądzenia kwoty 25.000 zł tytułem zadośćuczynienia za pozbawienie go prawa do nauki, leczenia, rehabilitacji i resocjalizacji oraz kwoty 50.000 zł tytułem zadośćuczynienia za naruszenie prawa do humanitarnego traktowania, naruszenie zasady poszanowania godności ludzkiej i zasady niedyskryminacji.

Pozwany domagał się oddalenia powództwa. Oświadczył, że Sąd Okręgowy w (...) postanowieniem z 5 listopada 2007 r. w sprawie IV S (...) stwierdził przewlekłość postępowania w sprawie karnej powoda sygn. akt XVI K (...) Sądu Rejonowego w (...)w związku z czym przyznał powodowi od Skarbu Państwa kwotę 2.000 zł, która - w ocenie pozwanego - w całości zaspokaja roszczenia powoda. Pozwany podał, że powód odbywa obecnie karę pozbawienia wolności na podstawie wcześniej zapadłych wyroków, a jednocześnie pozostaje w Areszcie Śledczym w (...) do dyspozycji Sądu Rejonowego w związku z toczącym się przeciwko niemu postępowaniem karnym w sprawie XVI K (...) oraz że za warunki wykonywania kary pozbawienia wolności odpowiedzialna jest jednostka penitencjarna. Pozwany kwestionował podstawę i wysokość roszczenia.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 27 lutego 2004 r. do Sądu Rejonowego w (...) wniesiony został akt oskarżenia przeciwko powodowi (sprawa XVI K3 (...)). Powód przebywał wtedy w innym areszcie śledczym i w związku z tą sprawą przeniesiony został do Aresztu Śledczego w B.. Postanowieniem z 5 listopada 2007 r. Sąd Okręgowy w (...) stwierdził przewlekłość postępowania w tej sprawie, która została ponownie zarejestrowana pod sygnaturą XVI K (...), i przyznał powodowi od Skarbu Państwa z tego tytułu kwotę 2.000 zł. Powód ukończył w 1996 r, szkołę podstawową, podjął naukę w techni-

kum (...), ale jej nie ukończył. Pomiędzy tą nauką a odbywaniem służby wojskowej pracował dorywczo. Utrzymywał się z popełniania przestępstw. Przed pójściem do wojska toczyło się przeciwko niemu 5 spraw karnych, W czasie odbywania służby wojskowej popełniał on kolejne przestępstwa, za które został prawomocnie skazany. Zapadło wobec niego 13 wyroków karnych skazujących. Biegli stwierdzili u niego alkoholizm, wobec czego powód skierowany został na terapię alkoholową, Od tego czasu nie pije alkoholu. Przebywając w Areszcie Śledczym w (...) w związku z toczącym się postępowaniem w sprawie sygn. akt XVI K (...) powód nie miał możliwości podjęcia nauki, pracy ani terapii alkoholowej. Ten stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie niespornych twierdzeń stron, dowodów z dokumentów oraz przesłuchania powoda.

Sąd Okręgowy uznał roszczenia powoda za bezpodstawne. Stwierdził, że art. 15 ust. i ustawy z 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki strona, której skargę uwzględniono, może w odrębnym postępowaniu dochodzić naprawienia szkody wynikłej ze stwierdzonej przewlekłości od Skarbu Państwa. Podstawę prawną takiego roszczenia stanowi art. 417¹ § 3 k.c. w zw. z tymże art. 15 ust. 1, przy czym uzyskane wcześniej postanowienie sądu stwierdzające przewlekłość postępowania wiąże sąd w postępowaniu cywilnym o odszkodowanie lub zadośćuczynienie, co do stwierdzenia przewlekłości. Uzasadnione jest uwzględnianie w takiej sprawie odszkodowawczej wysokości świadczenia otrzymanego na podstawie postanowienia stwierdzającego przewlekłość postępowania. Na powodzie ciążyła powinność wykazania przesłanek odszkodowawczych. Powód wykazał jedynie przewlekłość postępowania stwierdzoną wymienionym wyżej postanowieniem Sądu Okręgowego, nie wykazał jednak szkody i jej wysokości.

Powód zeznał, że zamierzał kształcić się na drukarza przez 2,5 roku w szkole przy Areszcie Śledczym (...), gdzie podczas praktyk odbywanych w warunkach wolnościowych można uzyskać dochód w wysokości nawet 1.000 zł miesięcznie. Nie wykazał jednak, że w okresie, gdy przebywał w Areszcie Śledczym w (...) miał możliwość podjęcia nauki w tamtej szkole i odbywania płatnych praktyk. Nie twierdził nawet, że podjął jakiegokolwiek starania w tym

kierunku. Jego twierdzenia o możliwości nauki i uzyskania dochodów mają charakter czysto teoretyczny. Z uwagi na wielokrotne skazania za przestępstwa na wieloletni okres pozbawienia wolności należy przypuszczać, że brak jest po jego stronie takich kwalifikacji, które gwarantowałyby, że podjęcie pracy w warunkach wolnościowych będzie służyło jedynie celom resocjalizacyjnym. Nie wykazał on również, aby w warunkach wykonywania kary pozbawienia wolności miał realną możliwość podjęcia pracy i uzyskania zarobków w wysokości 700 zł miesięcznie. Art. 121 § 1 k.k.w. stanowi, że skazanemu zapewnia się pracę w miarę możliwości, zaś art. 122 § 2 k.k.w. stanowi, że zapewnia się ją przede wszystkim skazanym zobowiązanym do świadczeń alimentacyjnych oraz mającym szczególnie trudną sytuację materialną osobistą i rodzinną. Zapewnienie mu pracy nie było więc bezwzględny obowiązkowy zakładu karnego. Powszechnie jest znany fakt, że nie ma możliwości zapewnienia pracy wszystkim skazanym odbywającym karę pozbawienia wolności. Wobec tego Sąd oddalił powództwo o odszkodowanie.

Sąd stwierdził, że art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. przewiduje możliwość zasądzenia zadośćuczynienia za krzywdę z tytułu naruszenia dóbr osobistych, jednak czyn naruszczeniela musiałby mieć charakter bezprawny, Nie zostały jednak spełnione przesłanki zadośćuczynienia. Powód przerwał naukę nie wskutek osadzenia go w Areszcie Śledczym a wskutek popełnienia przestępstw, konsekwencją czego było pozbawienie wolności. Co do leczenia od uzależnienia od alkoholu, to powód przyznał, że po uzyskaniu skierowania na leczenie odwykowe przestał pić alkohol, nie ma więc podstaw do żądania zadośćuczynienia wskutek pozbawienia możliwości leczenia odwykowego.

Powód nie udowodnił niehumanitarnego traktowania i dyskryminacji. Powołane przez niego zasady są na tyle ogólne i nieprecyzyjne, że odniesienie się do nich nie jest możliwe. Oczywiście jest, że odbywanie kary pozbawienia wolności wiąże się z pewnymi uciążliwościami dla skazanego, zarówno podczas pobytu w zakładzie karnym, jak i w areszcie śledczym. Standardy dotyczące pozbawienia wolności, na które powoływał się powód, zostały spełnione. Powód nie przebywał wcześniej w zakładzie karnym, tylko w innym areszcie śledczym wobec toczącej się wobec niego innej sprawy karnej, brak jest więc podstaw do stwierdzenia, że gdyby nie przebywał w Areszcie Śledczym w (...), to zostałby przetransportowany do zakładu karnego. Postępowanie karne w tamtej sprawie powoda zostało zakończone dopiero w 2008 r., należy więc sądzić, że do tego czasu byłby umieszczony w areszcie śledczym. Nie zachodzą więc przesłanki do zasądzenia zadośćuczynienia za krzywdę. Sąd miał również na uwadze fakt, że Skarb Państwa wypłacił już powodowi 2.000 zł z tytułu stwierdzonej przewlekłości postępowania.

Sąd oddalił na podstawie art. 217 § 2 k.p.c. wnioski powoda o przesłuchanie dyrektora Aresztu Śledczego i psychologa więziennego w (...), gdyż okoliczności, na które świadkowie byli powołani, nie były sporne.

Powód złożył apelację. Zaskarżył wyrok w całości. Zarzucił:

1/ błędne zastosowanie art. 121 § 1 k.k.w. i art. 122 § 2 k.k.w., gdy spór dotyczy prawa określonego w art. 130 § 3 k.k.w. i art. 132 k.k.w.;

2/ naruszenie art. 217 § 2 k.p.c. przez odmowę przesłuchania dyrektora i psychologa Aresztu Śledczego w (...), gdyż okoliczności, które mogliby oni wskazać Sąd zinterpretował całkowicie na jego niekorzyść;

3/ naruszenie zasady logicznego myślenia przy ocenie zasadności roszczenia.

Skarżący podkreślił, że art. 130 § 3 k.k.w. i art. 132 k.k.w. nakładają na zakłady karne obowiązek kształcenia skazanych, a skierowanie skazanego do szkoły znajdującej się na terenie jednostki penitencjarnej uzależnione jest od sytuacji prawnej skazanego, tymczasem pozostawianie go w dyspozycji Sądu Rejonowego w (...) i w związku z tym przetrzymywanie w Areszcie Śledczym w (...) wykluczało skierowanie do szkoły w Warszawie. Jego zdaniem, aby zrozumieć specyfikę skierowania do szkoły konieczne było przesłuchanie dyrektora Aresztu Śledczego w (...), który potwierdziłby jego starania o takie skierowanie. Wówczas pozostałoby do ustalenia, jakie zarobki mogłyby uzyskać, co mogłoby nastąpić w drodze korespondencji z dyrekcją Szkoły Poligraficznej. Skarżący twierdził, że nie pije alkoholu wobec pozbawienia wolności, co nie oznacza, że nie ma potrzeby podjęcia leczenia

odwykowego. To psycholog służby więziennej skierował go na takie leczenie, więc w tych okolicznościach bezpodstawne jest pominięcie dowodu z jego przesłuchania. Sąd nie wziął pod uwagę wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r. w sprawie SK (...), w którym Trybunał stwierdził, że ograniczenie normy 3 m⁽²⁾ powierzchni w celi jest niezgodne z art. 40 i art. 41 ust. 4 Konstytucji RP i że ograniczenie takie w sposób bezpośredni pogarsza warunki odbywania kary, co jest niehumanitarne oraz narusza godność człowieka i szereg jego dóbr osobistych. Przebywania przez długi czas w Areszcie śledczym w (...) w trudnych warunkach bytowych nie zrekompensowała kwota 2.000 zł zasądzona w sprawie o przewlekłość postępowania karnego.

Z tych przyczyn powód domagał się zmiany wyroku i uwzględnienia powództwa w całości, ewentualnie uchylecia wyroku i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie jest zasadna w części dotyczącej roszczenia o odszkodowanie (25.000 zł) i o zadośćuczynienie za niemożność podjęcia nauki, rehabilitacji, resocjalizacji i leczenia odwykowego (25.000 zł). W pozostałym zakresie jest zasadna o tyle, że Sąd Okręgowy niedostatecznie rozważył problem ewentualnego naruszenia dóbr osobistych powoda wskutek przebywania w ciasnej (jak twierdził powód) celi i nie wezwał w związku z tym zarzutem do udziału w sprawie Aresztu Śledczego w (...), jako statiofisci pozwanego Skarbu Państwa.

Sąd Apelacyjny zasadniczo podziela motywy zaskarżonego wyroku w tej części, która dotyczy wymienionych wyżej dwóch pierwszych roszczeń. Ustalenia w tym zakresie są niewadliwe, podobnie jak ocena dowodów i samo rozstrzygnięcie. Powód nie udowodnił szkody ani krzywdy w tej części. Okoliczność, iż powód dotychczas nie podejmował prób rozpoczęcia nauki w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, wskazuje że nie był tym dostatecznie mocno zainteresowany. Także trafnie Sąd Okręgowy uznał, że możliwość uzyskania dochodów w czasie, gdyby powód przebywał w zakładzie karnym a nie areszcie śledczym, jest czysto hipotetyczna. Sam fakt, że istnieją pewne możliwości wykonywania pracy zarobkowej przez osadzonych w zakładach karnych nie stanowi podstawy do ustalenia, że powód otrzymałby skierowanie do takiej pracy, gdyby przebywał w zakładzie karnym.

Nietrafny jest podniesiony w apelacji zarzut naruszenia wskazanych w niej przepisów kodeksu karnego wykonawczego. Art. 121 § 1 k.k.w. stanowi, że możliwość świadczenia pracy zapewnia się skazanemu w miarę możliwości. Nie jest to więc bezwzględny obowiązek zakładów karnych. Ponadto powód nie twierdził, że dotychczas ubiegał się o skierowanie do pracy, zanim został przewieziony do Aresztu Śledczego w (...). Trafnie stwierdził Sąd Okręgowy - powołując się na art. 122 § 2 k.k.w. - że pracę zapewnia się przede wszystkim skazanym zobowiązanym do świadczeń alimentacyjnych, a także mającym szczególnie trudną sytuację materialną osobistą lub rodzinną. Powód nie twierdził, że znajduje się w takiej szczególnej sytuacji.

W myśl art. 130 § 1 i 3 k.k.w. w zakładach karnych prowadzi się nauczanie obowiązkowe w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjum, a także umożliwia się nauczanie w zakresie ponadpodstawowym i na kursach zawodowych, przy czym pierwszeństwo w uzyskaniu nauczania w szkole ponadpodstawowej i na kursach zawodowych mają przede wszystkim młodociani. Nauczanie w szkołach ponadpodstawowych nie jest obowiązkowe w tym sensie, by zakład, karny był zobowiązany umożliwić naukę każdemu skazanemu, Niezapewnienie takiej nauki nie stwarza roszczenia odszkodowawczego. W tym miejscu Sąd jeszcze raz podkreśla, że powód nie twierdził nawet, że zwracał się do administracji zakładu karnego o skierowanie do szkoły lub pracy.

Bezpodstawne jest też powoływanie się przez powoda na art. 132. Przepis ten stanowi, że praca w warsztatach szkolnych i praktyczna nauka zawodu jest obowiązkowa, jeżeli wynika z programu nauczania; praktyczna nauka zawodu może być połączona z pracą produkcyjną, jeżeli jest to zgodne z tym programem. Przepis ten - jak wynika z jego treści - dotyczy zasad organizacji nauki i jest skierowany do organów odpowiedzialnych za prawidłowe kształcenie. Jednak żeby kształcić się w warunkach odbywania kary pozbawienia wolności, trzeba realnie a nie tylko werbalnie chcieć to zrobić, trzeba uzyskać zgodę dyrektora zakładu karnego, którego podstawą jest realna możliwość kształcenia i spełnienie celów pobytu skazanego w zakładzie karnym.

Różne są metody resocjalizacji. Powód nie wskazał jakich zachowań resocjalizacyjnych został pozbawiony w czasie pobytu w Areszcie Śledczym. Samo pozbawienie wolności jest elementem resocjalizacyjnym, zwłaszcza dla człowieka, który ma świadomość wyrządzonego zła swoimi czynami karalnymi.

Powód nie wskazał, możliwości jakiego leczenia został pozbawiony w czasie pobytu w Areszcie Śledczym. Jeśli chodzi o terapię antyalkoholową, to - poza ogólnikowym twierdzeniem o zaleceniu poddania się jej - powód nie przedstawił żadnych twierdzeń ani dowodów. Nie ma dowodów wskazujących, że taka terapia powinna być prowadzona już teraz nawet z zakłóceniem toku postępowania rozpoznawczego w sprawie, w związku z którą powód został osadzony w Areszcie Śledczym w (...).

Ogólnie trzeba zgodzić się z twierdzeniem powoda, że postępowanie karne powinno być prowadzone bez zbędnej zwłoki oraz że postępowanie w jego sprawie było przewlekłe. Z drugiej jednak strony, jeśli powód popełnił zarzucane mu przestępstwo, musi liczyć się z pewnymi uciążliwościami wynikającymi ze specyfiki pobytu w areszcie śledczym, która różni się od specyfiki pobytu w zakładzie karnym.

W okolicznościach tej sprawy nie ma podstaw do uznania, że powodowi przysługują dwa pierwsze roszczenia, o których jest mowa na wstępie tych rozważań. Apelację w tym zakresie, jako nietrafną Sąd Apelacyjny oddalił na podstawie art. 385 k.p.c.

Co do trzeciego roszczenia, związanego z warunkami pobytu w Areszcie Śledczym w (...), konieczne jest uchylene wyroku w tej części do ponownego rozpoznania celem umożliwienia temuż Aresztowi ustosunkowania się do twierdzeń powoda stanowiących podstawę faktyczną powództwa, zwłaszcza do zarzutu, że przebywa w celi, w której na jednego osadzonego przypada 1,56 m⁽²⁾ powierzchni. Sąd Okręgowy nie zwrócił należytej uwagi na ten fragment uzasadnienia pozwu ani na ostatni fragment odpowiedzi na pozew, w którym poda-

no że za warunki pobytu powoda w Areszcie Śledczym odpowiedzialna jest właściwa jednostka penitencjarna, Wprawdzie pozwany ma formalną legitymację bierną w odniesieniu także do tego roszczenia, niemniej w myśl art. 67 § 2 k.p.c. za Skarb Państwa podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ jednostki nadrzędnej. Brak w zakresie prawidłowego oznaczenia statio fisci podlegał uzupełnieniu przez Sąd orzekający, a skoro tego nie uczynił, powinien to uczynić w dalszym toku postępowania. Mając powyższe okoliczności na uwadze, Sąd Apelacyjny uchylił wyrok w tej części na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. wobec nierozpoznania istoty sprawy, albowiem nie można zasadnie mówić o rozpoznaniu istoty sprawy bez wezwania do udziału w sprawie właściwego organu państwowego, z którego działaniem wiąże się dochodzone roszczenie.